

AASTARAAMAT 2015

**ÜLEVAADE RAHAPESU ANDMEBÜROO
TEGEVUSEST 2015. AASTAL**

TALLINN 2016

SISUKORD

EESSÕNA	4
1. RAHAPESU ANDMEBÜROOST	5
2. AASTA 2015 EESTI RAHAPESU TÕKESTAMISE SÜSTEEMIS	6
2.1. Uuest rahapesu tõkestamise direktiivist	6
2.2. Terrorismi rahastamise tõkestamine	7
2.3. (Digi)teenused ja e-residentsus	8
3. ÜLEVAADE RAHAPESU ANDMEBÜROO TÖÖTULEMUSTEST 2015. AASTAL	9
3.1. Ülevaade büroole laekunud teadetest ja nende analüüsimisest	9
3.2. Ülevaade büroo edastatud materjalidest	13
3.3. Riigisisene ja rahvusvaheline koostöö	16
3.4. Järelevalve	17
3.5. Tegevuslubade väljastamine	19
4. RAHAPESU KOHTULAHENDID 2015. AASTAL	20
4.1. Halduskohtumenetlused	23
5. RAHAPESUSKEEMID	24
5.1. Arvutikelmustega seotud rahapesuskeemid	24
5.2. Valeidentiteediga arved ja rahapesu	25
5.3. Suurenenud terrorismioht ja strateegilise kauba vahendamise nõuete rikkumine	25
5.4. Eestis registreeritud ettevõtete kasutamine nn off-shore ettevõtetenä	26
5.5. Muud tähelepanekud	26
6. RAHVUSVAHELISED FINANTSSANKTSIOONID	27
7. ETTEVAATAVALT AASTASSE 2016	28

EESSÕNA

HEA RAHAPESU ANDMEBÜROO AASTARAAMATU LUGEJA!

Vaadates tagasi 2015. aastale, peab nentima, et olukord maailmas ei ole kahjuks turvalisemaks muutunud. Kasvavad terrorirünnakud terves maailmas on ka rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestajaile andnud palju mõtlemisainet ning toonud kaasa lisapingutusi, et tagada turvalisust. Väga oluliseks on saanud küsimus, kuidas profileerida inimesi ja makseid, et tuvastada võimalikult vara terrorismi rahastamise kahtlusega tehinguid, eriti arvestades seda, et enamik terrorirünnakute finantseerimiseks kulutatavatest summadest on peaaegu alati olnud väga väikesed. 2015. aastal jõudis Eesti kohtusse esimene terrorismi rahastamise süüdistusega kriminaalasi; 2016. aasta mais on selles kriminaalasjas tehtud teise astme kohtu lahend, mis on edasi kaevatud ning ei ole jõustunud. Selleski kaasuses on terrorismi finantseerimiseks kasutatud summad üpris väikesed. Globaliseerunud maailmas on terrorismi rahastamise tunnustega ülekannete tuvastamine üks suuremaid ülesandeid.

Eestis on küberkuriteod endiselt üks peamistest rahapesu eelkuritegudest. Enamasti on Eesti roll olla transiidikoridor, kus n-õ must raha liigub Eesti kaudu

kuritegude toimepanijateni. Lisaks phishing-tüüpi kuritegudele andis möödunud aastal rahapesu andmebüroole palju tööd PayPali kaudu toime pandud pettustega seotud tehingute analüüs. Nimetatud pettuste uurimiseks on alustatud kriminaalmenetlust ning skeemis kasutatavate tehingute ja summade arv on märkimisväärne. Täpsemad asjaolud tuvastatakse juba kriminaalmenetluses.

Hoolimata esimesest terrorismi rahastamise kaasusest ja rahapesu trendidest võib Eesti olukorda pidada heaks. Basel Institute on Governance seadis 2016. aasta maikuu seisuga Eesti teisele kohale rahapesu väiksemate riskide poolt vaadatuna.¹ Samuti asetas riikidega seonduvate rahapesu riskide hindamise veebileht KnowYourCountry Eesti mais 2016 kõrgele viiendale kohale.² Täielikult pole rahapesu ja terrorismi rahastamist võimalik vältida, kuid selle tõkestamise süsteemi toimimises on kõik Eesti asjaosalised teinud head tööd. Usume, et positiivsed tulemused on tingitud väga heast avaliku ja erasektori vahelisest koostööst rahapesu ning terrorismi rahastamise tõkestamise valdkonnas.

1 Tulemusi vt <https://index.baselgovernance.org/ranking> ja ülevaadet metodoloogiast <https://index.baselgovernance.org/methodology>

2 Tabelit vt <http://www.knowyourcountry.com/1ratingtable.html> ja metodoloogiast <http://www.knowyourcountry.com/riskdefs1.html>

1. RAHAPESU ANDMEBÜROOST

Rahapesu andmebüroo alustas oma tegevust 01.07.1999, olles tänasel päeval Politsei- ja Piirivalvemeti keskkriminaalpolitsei struktuuriüksus. Rahapesu andmebüroo on Egmont Grupi liige, mis koondab selliste riikide sarnaseid üksuseid, kelle tegevus vastab rahvusvahelistele standarditele. Rahapesu andmebüroode peamiseks ülesandeks on rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusega tehingute kohta info saamine, nende analüüs ja kuriteokahtluse tuvastamisel informatsiooni edastamine kohtueelse uurimise alustamise otsustamiseks. Vastavaid teateid saadavad sisuliselt kõik isikud, kes puutuvad või võivad kokku puutuda võimaliku rahapesukahtlusega – eelkõige finantssektor nagu pangad ja makseasutused, kuid ka paljud teised – näiteks notarid, advokaadid ja audiitorid. Vajadusel seab rahapesu andmebüroo piiranguid vara kasutamisele.

Rahapesu andmebüroo unikaalsus seisneb asjaolus, et tavapäraselt oma klientide konfidentsiaalsust hoidma kohustatud isikud teavitavad teatud tingimustel omaalgatuslikult teatud klientidest ja/või tehingutest ka siis, kui edastatav informatsioon on näiteks kaitstud pangasaladusega. Rahapesu andmebüroo säilitab saabunud informatsiooni konfidentsiaalsena ning edastab uurimisasutustele, prokuratuurile ja kohtule ainult sellist teavet, mis on vajalik kuritegude vältimiseks, tuvastamiseks ja uurimiseks. Rahapesu andmebüroo ei avalda info teataja isikut. Uurimisasutused ja prokuratuur tuvastavad rahapesu menetletavates kriminaalasjades,

samas kui rahapesu andmebüroo tuvastab võimalikke rahapesujuhtumeid erasektori finantsinfo põhjal.

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse nõuete täitmise üle teostavad järelevalvet nii rahapesu andmebüroo, Finantsinspeksioon nende loa alusel tegutsevate isikute osas kui ka Eesti Advokatuur ja Notarite Koda oma liikmete üle.

Lisaks eelnimetatule teostab rahapesu andmebüroo järelevalvet ka rahvusvahelise sanktsiooni seaduse alusel finantssanktsioonide rakendamise üle kõikide seaduse subjektide nõuete täitmise osas. Rahvusvaheliste finantssanktsioonide puhul on rahapesu andmebüroo keskseks asutuseks, kes koordineerib vastavate sanktsioonide täitmist, piirab vajadusel rahaliste vahendite ja vara käsutamist ning annab vajadusel erandloa sanktsiooni alla kuuluvate tehingute tegemiseks.

Samuti on rahapesu andmebüroo ülesandeks tegevuslubade väljastamine. Nendeks on load finantseerimisasutustele, kellel ei ole Finantsinspeksiooni tegevusluba, samuti load usaldusfondide ja äriühingute, valuutavahetuse, alternatiivsete maksevahendite ja pandimaja teenuse pakkujatele ning ka väärismetallide ja vääris kivide kokkuostu ja hulgimüügiga tegelevatele isikutele. Rahapesu andmebüroo ülesanneteks on veel kriminaaltulu jälitamine, koostöö välisriikide andmebüroodega, koostöö uurimisasutuste ja prokuratuuriga, avalikkuse ja teavitajate teadlikkuse tõstmine, väärtetegevuste menetlemine jmt.

2. AASTA 2015 EESTI RAHAPESU TÕKESTAMISE SÜSTEEMIS

2.1. UUEST RAHAPESU TÕKESTAMISE DIREKTIIVIST

Euroopa Liidu nn IV rahapesu tõkestamise direktiiv peab olema üle võetud 2017. aasta suve alguseks. See annab seaduste ja teiste õigusaktide kohendamiseks umbes aasta, mis ei ole eriti pikk aeg. Kuigi IV direktiiv astub võrreldes kehtivaga suure sammu edasi, on Eestis juba praegu sellest väga palju seadustega kaetud või praktikas toimiv, nt maksukuritegude käsitlemine rahapesu eelkuritegudena, strateegiliste analüüside koostamine rahapesu andmebüroo poolt ning riikliku rahapesu tõkestamise riskihinnangu kasutamine rahapesu tõkestamise süsteemi arendamiseks. Samas on nii mõnelgi riigil need nõuded alles vaja ellu viia.

Kohustatud isikuid ning nende kliente enim mõjutavad muudatused on järgnevad.

1. **Riikliku taustaga isikud.** Kui praegu kehtivate reeglite alusel peab tuvastama ja rakendama tugevdatud hoolsusmeetmeid välisriikide riikliku taustaga isikute suhtes, siis on uus kohustus rakendada samu nõudeid kodumaiste riikliku taustaga isikute puhul. 2016. aasta maikuu seisuga ei ole päris selge, kui paljusid isikuid see puudutab, kuid rahapesuvastaseid reegleid rakendama kohustatud isikutelt nõuab see lisategevusi. Muudatus puudutab peaaegu kõiki isikuid, kuna enamik inimestest kasutab igapäevaselt finantssektori teenuseid ning edaspidi peavad kliendid arvestama täiendavate vastavasisuliste küsimustega oma teenusepakkujatelt. Mõju on veelgi laiem, kuna finantssektori kõrval puudutab see kohustus

kõiki rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses nimetatud kohustatud isikuid.

2. **Tegelike kasusaajate register.** Riik peab pidama juriidiliste isikute puhul tegelike kasusaajate registrit ning juhtorganid peavad teadma, kes on ettevõtte tegelikud kasusaajad. Kui praegu on näiteks äriregistris võimalik näha ettevõtte omanikke, kes üldjuhul on ka tegelikud kasusaajad, siis alati see nii lihtne ei ole. Olukorras, kus ettevõtte osanikuks on välisriigi juriidiline isik, ei ole tegelikke kasusaajaid võimalik näha. Selle nõude lahendamiseks saab kaaluda kas äriregistris kogutavate ja kajastatavate andmete täiendamist või valida muu võimalus, näiteks luua eraldiseisev register. Uuendusena annab IV direktiiv teatud juhtudel võimaluse pidada ettevõtte tegelikeks kasusaajateks ka juhtorganite liikmeid.
3. Praegu on kauplejatele seatud isikute tuvastamise piiriks 15 000 euro suurused sularahahetingud. Uue

direktiivi kohaselt väheneb see piir 10 000 eurole.

4. Praegu peetakse võrdväärsete riikide nimekirja. Sinna kuuluvad riigid, kelle rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise alaseid õigusakte peetakse ELi liikmesriikidega võrdväärseks. Uue direktiivi kohaselt asendatakse võrdväärsete riikide nimekiri riikide nimekirjaga, kus esineb olulisi puudusi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise valdkonnas.
5. Soovitusena tuuakse rahapesu ennetava tegevusena esile järelevalveorganite võimalus avalikustada rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise alaseid rikkumisi ning karistusi.
6. Kohustus on suurendada rahapesu ja terrorismi rahastamise nõuete rikkumise eest rahalisi karistusi. Maksimaalsed karistused peavad ulatuma kuni ühe miljoni euroni ning krediidi- ja finantseerimisasutustele kuni 5 miljoni euroni või kuni 10%-ni aastast käibest.

2.2. TERRORISMI RAHASTAMISE TÕKESTAMINE

2015. aastal pöörati uus lehekülj Eestis terrorismi rahastamise tõkestamise valdkonnas. Kui varem on terrorismi rahastamise tõkestamine piirdunud ennetavate meetmetega, siis 2015. aastal viidi Eestis läbi kriminaalmenetlus terrorikuriteo ja selle toimepanemisele suunatud tegevuse rahastamise ning toetamise asjas. Aastaraamatu avaldamise ajaks on kaks kohtuastet selles asjas kahe Eesti elaniku suhtes süüdimõistva otsuse langetanud, ent otsus pole veel jõustunud. Sarnaselt juhtumitega teistes riikides ei olnud ka selle juhtumi

puhul rahasummad suured. See muudabki terrorismi rahastamise tõkestamise märksa keerulisemaks ja taktika valikul tuleb rõhku panna ennetusele ning kohustatud isikute teadlikkuse suurendamisele.

2015. aastal oli rahapesuvastase töökonna (Financial Actions Task Force – FATF) põhieesmärgiks terrorismi rahastamise tõkestamine, mille käigus avaldati FATFi kodulehel kõigile huvilistele tutvumiseks ja teadlikkuse suurendamiseks selle valdkonnaga seotud materjale.

2.3. (DIGI)TEENUSED JA E-RESIDENTSUS

2015. aastal hoogustusid diskussioonid e-residentsusega seonduvate plaanitavate seadusemuudatuste ümber. Teenuste areng ning nende kolimine internetti ja nutitelefonidesse toob kaasa tugeva surve muuta senist vaatenurka paljudes valdkondades. Meedias on kõneainet tekitanud taksonduses revolutsiooni tegeva Uberi pakutavate teenuste (mitte)mahtumine tänapäevaste regulatsioonide piiridesse. Ilmselgelt vajab Uberi populaarseks saanud teenus uudset lähenemist seadusandluse poolelt, sest analoogseid teenuseid võimaldavad meie päevil paljud ettevõtted terves maailmas. Päevakorral on küsimus, kas see muudab täielikult senini toimunud ja reguleeritud taksonduse valdkonda.

Sama küsimuse ees on finantssektor, kus pidevalt tekivad uut tüüpi maksevahendajad ning arenevad igapäevaste arvelduste ja rahvusvaheliste ülekannetega seonduvad teenused. Sestap on arutluse all küsimus, kuidas tagada proportsionaalne lähenemine nii traditsiooniliste pankade kui ka uut tüüpi nutilahenduste pakujate osas. Kas ja kuidas peaks tuvastama isikusamasust ning täitma hooldusmeetmeid? Kas silmast silma esmane kliendi tuvastamine on ajast ja arust nõue või on seda vaja, et tagada variisikute sisuline tuvastamine olukorras, kus Eesti finantsüsteemi kasutatakse variisikute abil transiidikoridorina n-ö mustale rahale?

Uue direktiivi ülevõtmisega seonduvate töörühmade diskussioonid tulevad nendes küsimustes huvitavad. Kindlasti on vaja saavutada tasakaal, kus teenuste arengut ei piirataks asjatult ning seeläbi ei vähendataks Eesti konkurentsivõimet, kuid teiselt poolt on vaja vältida, et Eestis ei tõuseks rahapesu riskid ning globaliseerunud kuritegevuses ei kasutataks uusi ja muutuvaid tooteid ning teenuseid raha pesemiseks ja terrorismi rahastamiseks.

Needsamad küsimused on seotud e-residentsuse projektiga: kuidas muuta e-residentsus atraktiivseks ettevõtlikele ja ausatele isikutele ning vältida olukordi, kus veebi teel loodavat OÜ-d ja tulevikus füüsiliselt kohale tulemata avatud pangakontot ei kasutataks näiteks küberkuritegude raha edasikandmiseks või korruptiivsel teel saadud raha pesemiseks? Loomulikult on vaja rakendada meetmeid, et Eesti ettevõtted ei muutuks atraktiivseteks kehadeks, kelle väidetavad tegelikud kasusaajad on mõne kauge riigi variisikud, kelle Eestis kohtu ette toomine on täiesti perspektiivitu.

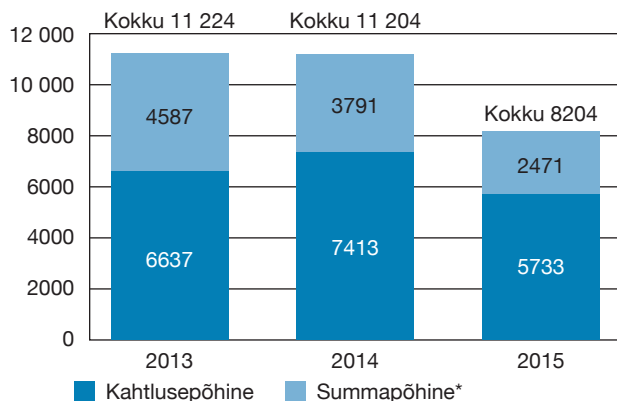
Rahapesu andmebüroo roll kõigis nendes teemades on toetada poliitikakujundajaid ja seadusandjat ning eelkõige esile tuua seonduvaid rahapesu ja terrorismi rahastamise riske.

3. ÜLEVAADE RAHAPESU ANDMEBÜROO TÖÖTULEMUSTEST 2015. AASTAL

3.1. ÜLEVAADE BÜROOLE LAEKUNUD TEADETEST JA NENDE ANALÜÜSIMISEST

2015. aastal sai rahapesu andmebüroo 8204 teadet, neist ligi 70% olid sarnaselt eelmise aastaga kahtlusepõhised (joonis 1).

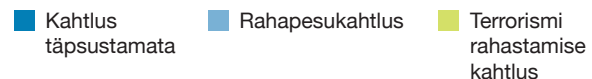
JOONIS 1. Rahapesu andmebüroole laekunud teadete arv perioodil 2013–2015

Märkus: summapõhistes teadetes sisalduvad ka need teated, kus põhjus on märkimata. 2013. aastal oli niisuguseid teateid 9, 2014. aastal 16 ja 2015. aastal 15.

Kahtlusepõhistest teadetest olid ligi 55% rahapesu kahtlusega ning 36% terrorismi rahastamise kahtlusega teated, ülejäänud teateis oli kahtluse põhisis täpsustamata (joonis 2). Nendest teadetest, kus oli kahtlus täpsustamata, saabus enamik välisriikide rahapesu tõkestamise eest vastutavatel asutustelt. Suure terrorismi rahastamise kahtlusega teadete arvu põhjus on see, et teatud tüüpi finantsasutused peavad rahapesu andmebürood informeerima kahtlastest tehingutest, mis on seotud kõrgendatud terrorismi rahastamise kahtlusega riikidega.

JOONIS 2. Kahtlaste tehingute jaotumine kahtluse põhisuse alusel perioodil 2013–2015

Nagu varasemal aastail, sai büroo ka 2015. aastal kõige enam teateid finantseerimisasutustelt ja krediidiasutustelt, võrreldes 2014. aastaga vähenes mõlemalt teatajarühmalt saabunud teadete arv (tabel 1). Riigiasutuste teadete arvu vähenemise põhjuseks on metoodika muutus: alates 2015. aastast ei peeta teateks rahapesu andmebüroo poolt kogutud infot.

Teadete arvu vähenemise peamisi põhjusi viimastel aastail on rahapesu andmebüroo hinnangul järjest kasvav hooldusmeetmete rakendamise tase ning

tõusnud teadlikkus rahapesukahtluse sisustamisel, mistõttu on teadete sisukus suurenenud. Koostöös suurimate teadete saatjatega on analüüsitud teateid ning antud sellekohast tagasisidet, et seada teavitajate fookus automaatselt kriteeriumitele vastanud tehingutest teavitamise asemel sisult kahtlusepõhiste teadete edastamisele. Selle tulemusena on vähenenud teadete koguarv, kuid samas tõusnud teadete sisuline kvaliteet. Samal põhjusel on teadete arvu vähenemist on oodata ka 2016. aastal.

TABEL 1. Rahapesu andmebüroole teadete jagunemine teatajate alusel perioodil 2013–2015

	2013		2014		2015	
	Teateid	Protsent teatajatest	Teateid	Protsent teatajatest	Teateid	Protsent teatajatest
Finantseerimisasutused	7856	70,0	7790	69,5	5347	65,2
Krediidiasutused	2055	18,3	1984	17,7	1693	20,6
Muud eraõiguslikud ettevõtjad	547	4,9	491	4,4	423	5,2
Professionaalid	233	2,1	198	1,8	193	2,4
Riigiasutused	276	2,5	495	4,4	200	2,4
Teise riigi asutused	243	2,2	228	2,0	319	3,9
Muud	14	0,1	18	0,2	29	0,4
KOKKU	11 224	100	11 204	100	8204	100

Rahapesu kahtlusega teadete puhul domineerisid 2015. aastal saatjatena krediidi- ja finantseerimisasutused (tabel 2). Enamik terrorismi rahastamise kahtlusega teadetest saabus finantseerimisasutustelt seoses tehingutega kõrgendatud terrorismi rahastamise ohuga

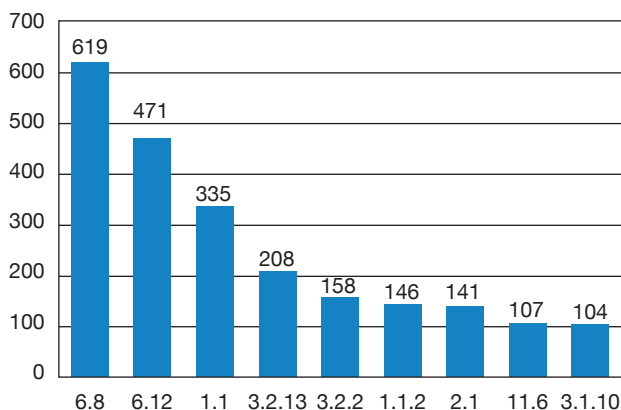
riikidesse või sealt pärit isikutega. Ka summapõhiste teadetest pärines enamik finantseerimisasutustelt. Nendes suundumustes viimastel aastatel märkimisväärsed muutusi ei ole.

TABEL 2. Laekunud teadete jagunemine teate saatmise põhjuse ja saatja alusel 2015. aastal

	Kahtlus täpsustamata	Rahapesukahtlus	Terrorismi rahastamise kahtlus	Summapõhine	KOKKU
Krediitiasutused	16	1650	12	15	1693
Finantseerimisasutused	6	1416	1977	1948	5347
Õnnemängude korraldajad	12	0	43	324	379
Isikud, kes teevad või vahendavad tehinguid kinnisvaraga	0	1	0	0	1
Kauplejad	1	4	0	31	36
Muud eraõiguslikud ettevõtjad	5	1	0	1	7
Professionaalid					
... audiitorid	0	0	0	12	12
... raamatupidamisteenuse pakkujad	2	0	0	2	4
... notarid	5	39	1	126	171
... advokaadid	3	0	0	0	3
... pankrotihaldurid	2	1	0	0	3
Riigiasutused	179	9	0	12	200
Teise riigi asutused	305	1	13	0	319
Muud	27	2	0	0	29
KOKKU	563	3124	2046	2471	8204

2015. aastal oli rahapesu kahtlusega teadete puhul levinum teatamise põhjus, et isik tegi ülekandeid teistele isikutele erinevatesse riikidesse, mis ei vasta kliendi tavapärasele tegevusele (joonis 3). Levinumad teatamise indikaatorid ei ole viimastel aastatel muutunud.

JOONIS 3. Peamised teatamise põhjused rahapesu kahtluse korral 2015. aastal

Selgitus:

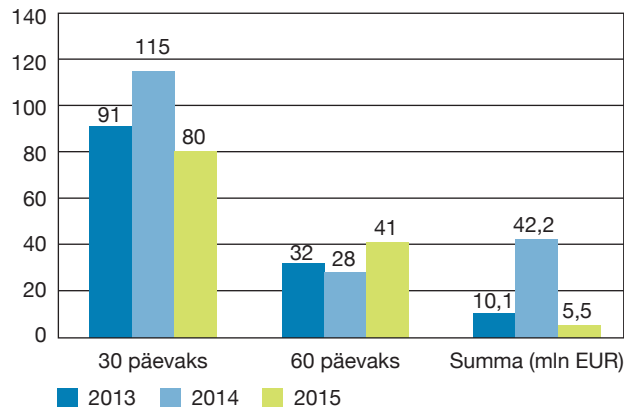
- 6.8 isik teostab ülekandeid teistele isikutele erinevatesse riikidesse, mis ei vasta kliendi tavapärasele tegevusele
- 6.12 isik teostab rahasiirde või isikule laekub rahasiire väärtuses üle 2000 euro
- 1.1 variisiku kahtlus füüsilise isiku puhul
- 11.6 kliendi suhtes on eelnev rahapesukahtlus
- 3.2.13 esinevad muud juhendis nimetatud tunnused ebahariliku tehingu kohta kontrol, mis võivad osutada ebaseaduslikule tegevusele
- 3.2.2 üksik ebatavaliselt suur, harilikule käibele mittevastav ja/ või piisavalt põhjendamata välismakse
- 1.1.2 isik kasutab kõrvalist abi dokumentide täitmisel või ei oska neid täita
- 2.1 isik ei oska põhjendada teenuse vajalikkust, mille kasutamise eesmärgil krediidi- või finantseerimisasutuse poole pöörduti
- 11.6 isiku suhtes on eelnev rahapesu kahtlus
- 3.1.10 suure summas üksikud (üle 15 000 euro) või regulaarsed, sh väikestes summates, sularaha väljamaksed pangaautomaadi kaudu, kui see ei vasta kliendi profiilile

Terrorismi rahastamise kahtlusega tehingute puhul olid 2015. aastal nagu varasemalgi aastail sagedaimateks teatamise põhjusteks ülekanded kõrgendatud terrorismi rahastamise ohuga riikidesse või tehingud selliste riikidega seotud isikutega ilma arvet avamata.

3.1.1. VARA KÄSUTAMISE PIIRANGUD

Rahapesu andmebürool on õigus peatada tehing või piirata vara kasutamist, kui esineb rahapesu või terrorismi rahastamise kahtlus. 2015. aastal piiras büroo konto kasutamist 30 päevaks 80 korral ning 60 päevaks 41 korral (joonis 4). Varade kogumaht, mille kasutamist rahapesu andmebüroo piiras, oli 5,5 miljonit eurot.

JOONIS 4. Rahapesu andmebüroo seatud pangakontode kasutamise piirangud 2013.–2015. aastal

3.2. ÜLEVAADE BÜROO EDASTATUD MATERJALIDEST

Kui rahapesu andmebüroo otsustab analüüsi põhjal, et tegemist võib olla rahapesu või terrorismi rahastamise või nendega seotud kuritegudega, edastab ta materjali teistele õiguskaitseasutustele. 2015. aastal saatis rahapesu andmebüroo teistele õiguskaitseasutustele 205 materjali, enamik neist olid vastused päringutele või teabeks saadetud info (tabel 3). Kriminaalmenetluse alustamise otsustamiseks saadeti 14 materjali. Seisuga 31.12.2014 alustas uurimisasutus menetluse 12 puhul (üheksal korral rahapesu ja kolmel korral muu süüteo tunnustel), ühel juhul keelduti menetluse alustamisest

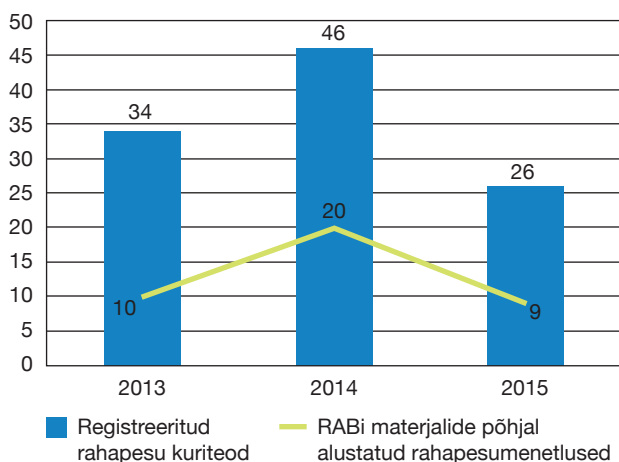
ning ühel juhul lisati materjalid olemasolevale kriminaalasjale. Olemasoleva kriminaalasjaga liitmiseks saadeti 45 materjali. Rahapesu tunnustel alustatud kriminaalmenetluste puhul oli valdavalt oletatav eelkuri-tegu arvutikelmus. Võrreldes 2014. aastaga on rahapesu andmebüroo edastatud materjalide alusel alustatud kriminaalmenetluste arv vähenenud tavapärasele tasemele. 2014. aastal põhjustas edastatud materjalide arvu kasvu hulk rahapesu andmebüroo tähelepanu pälvinud arvutikelmusi, mille arv 2015. aastal taas vähenes.

TABEL 3. Rahapesu andmebüroo poolt õiguskaitseasutustele edastatud materjalid perioodil 2013–2015

	2013	2014	2015
Uurimiseks edastatud materjalid	463	252	205
Kriminaalmenetluse alustamise otsustamiseks	17	38	14
... seisuga 31.12 alustatud kriminaalmenetlused	12	33	12
... sh alustatud rahapesumenetlused	10	20	9
Olemasoleva kriminaalasjaga liitmiseks	74	38	45
Vastused päringutele, saadetud päringud, teabeks edastused	372	176	146
Edastatud materjalidega seotud			
... summad (eurot)	2,56 mld	147,6 mln	400,9 mln

Nagu jooniselt 5 näha, annab rahapesu andmebüroo tubli panuse Eestis alustatavatesse rahapesumenetlustesse.

JOONIS 5. Eestis registreeritud rahapesukuritegude arv ja rahapesu andmebüroo poolt uurimisasutustele edastatud materjalide põhjal alustatud rahapesumenetluste arv aastatel 2013–2015

Märkus: registreeritud rahapesukuritegude arv pärineb Justiitsministeeriumilt.

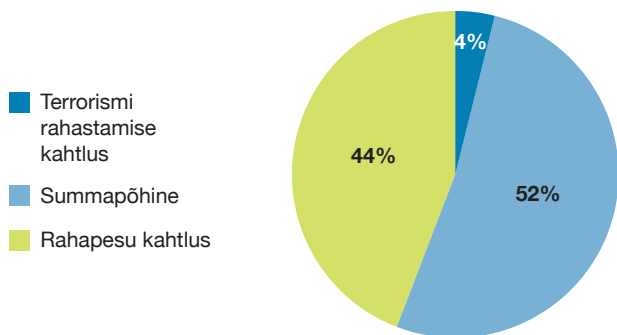
Seadusest tulenevalt ei edasta rahapesu andmebüroo uurimisasutustele talle laekunud teateid ega avalikusta teate saatnud isikut. Küll peetakse aga büroos edastatud materjalide aluseks olevate teadete arvestust. Sarnaselt kahe eelneva aastaga põhines kõige suurem osa edastatud materjalidest finantseerimisasutustelt, krediitiasutustelt ning riigiasutustelt saadud infol.

TABEL 4. Edastatud materjalides kasutatud rahapesu andmebüroole laekunud teadete jagunemine teatajarühma alusel aastatel 2013–2015

	2013	2014	2015
Krediitiasutused	269	155	150
Finantseerimis- asutused	1350	716	350
Õnnemängude korraldajad	16	37	5
Isikud, kes teevad või vahendavad tehinguid kinnisvaraga	1	0	0
Väärismetalli ja -toodetega tegelevad isikud	1	0	0
Professionaalid	24	16	13
... notarid	24	16	13
... advokaadid		0	0
Riigiasutused	111	90	76
Teise riigi asutused	12	14	14
Muud	32	22	39
KOKKU	1816	1050	647

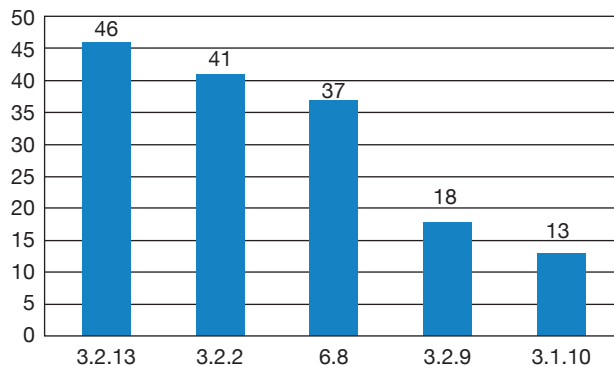
Veidi enam kui pool edastatud materjalidest põhines 2015. aastal summapõhisest teatamiskohustusest tuleneval infol, mis viitab selgelt, et 2008. aastal rakendunud seadusesäte on rahapesu tõkestamise seisukohalt tähtis (joonis 6).

JOONIS 6. Edastatud materjalides kasutatud teadete jagunemine põhisuse alusel 2015. aastal

Rahapesu kahtluse põhistest indikaatoritest on edastatud materjalide aluseks olnud teadetes levinuimad isiku tavapärasele tegevusele mittevastavad tehingud (joonis 7).

JOONIS 7. Levinuimad teatamise indikaatorid edastatud materjalide aluseks olevate rahapesu kahtlusega teadete korral 2015. aastal

Selgitus:

- 3.2.13 esinevad muud juhendis nimetatamata tunnused ebahariliku tehingu kohta kontol, mis võivad osutada ebaseaduslikule tegevusele
- 3.2.2 üksik ebatavaliselt suur, harilikule käibele mittevastav ja/või piisavalt põhjendamata välismakse
- 6.8 isik teostab ülekandeid teistele isikutele erinevatesse riikidesse, mis ei vasta kliendi tavapärasele tegevusele
- 3.2.9 lühikese ajavahemiku jooksul laekuvad mitmed välismaksud, misjärel võetakse raha sularahas välja
- 3.1.10 suures summas üksikud (üle 15 000 euro) või regulaarsed, sh väikestes summates, sularaha väljamaksed pangaautomaadi kaudu, kui see ei vasta kliendi profiilile

3.3. RIIGISISENE JA RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ

2015. aastal tegid rahapesu andmebüroo ametnikud 17 koolitust kokku enam kui 700 inimesele.

Rahapesu andmebüroo koostööpartnerid on ühelt poolt kohustatud isikud ja teiselt poolt õiguskaitseorganid. Üks olulisem koostööpartner on Eesti Pangaliit, kelle abil korraldame koostööd pankadega. Regulaarsel Pangaliidu rahapesu tõkestamise toimekonna koostööl arutame nii jooksvaid probleemküsimusi, uusi tendentse kui ka teeme vajaduse korral erikoolitusi pankade kontaktisikutele. Järelevalveülesannete täitmisel on meie koostööpartnerid Eesti Advokatuur, Notarite Koda ja Finantsinspeksioon. Viimasega on koostöö eriti tihe, kuna vahetame teavet mitte ainult järelevalvetoimingute tulemuslikkuse kohta, vaid jagame nii kogemusi kui ka teavet loamenetluse ning konkreetsete järelevalvetoimingute läbiviimise kohta. Rahandusministeeriumi rahapesu tõkestamise valitsuskomisjoni ja turuosaliste nõukogu töös osalemise kaudu oleme otsest kokkupuutes nii rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise riikliku poliitika kui ka õigusloome kujundamisega.

TABEL 5. Rahapesu andmebüroo läbiviidud koolitused 2013.-2015. aastal

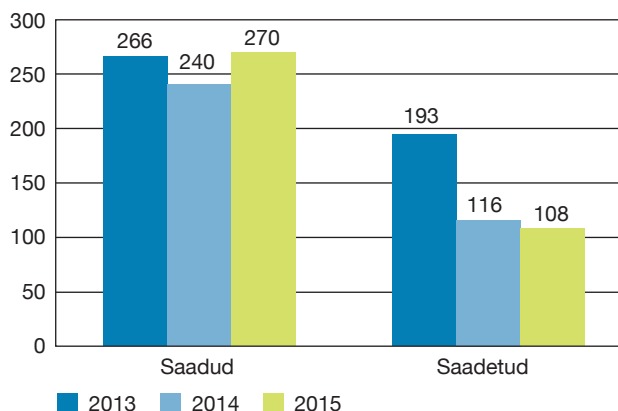
	2013	2014	2015
Koolituste arv	10	9	17
Osavõtjate arv	643	460	719

Tõhusa koostööta õiguskaitseasutustega ei saaks rahapesu andmebüroo töö tulemuslikkust hinnata. Uurimisasutustele esitame kuriteoavaldusi ning vastame nende päringutele, kui tavakuritegude uurimisel on tekkinud kahtlusi ka rahapesus. Uurimisasutustele edastatud kuriteoavalduste ning nende esitatud päringute kohta saab ülevaate tabelist 3.

Rahvusvaheline koostöö on üks rahapesu andmebüroo tegevuse alustalasid, kuna rahapesu puhul on sageli tegemist piiriülese õigusrikkumisega, kus ühes riigis toime pandud kuriteoga saadud ebaseaduslik tulu kantakse jälgede peitmiseks erinevaid riike läbivate tehinguahelate kaudu kiiresti edasi. Rahapesu andmebüroo on regulaarselt osalenud mitmel rahvusvahelisel kohtumisel Egmont Grupis, Euroopa Nõukogu ekspertkomisjonis MONEYVAL (Select Committee of Experts on the Evaluation of Anti Money Laundering Measures) ja FIU Platvormis. Muu hulgas osales rahapesu andmebüroo esindaja MONEYVALi koordineeritud Jersey 4. vooru vastastikusel hindamisel, mille lõppraportit kaitsti detsembris 2015.

2015. aastal laekus rahapesu andmebüroole kokku 270 päringut 43 riigist ning ise saatis 108 päringut 34 välisriiki (joonis 8). Enim infopäringuid saabus Soomest, Moldovast ja Lätist ning kõige rohkem saadeti Eestis päringuid Läti, Venemaale, Leetu ja Küprosele. Võrreldes varasemate aastatega on märgatavalt saganenud rahvusvaheline infovahetus terrorismi rahastamise kahtlusega juhtumite asjus. Rahapesu andmebüroo keskmine välispäringule vastamise aeg oli ligi 11 päeva, mis on püsinud viimastel aastatel stabiilsena.

JOONIS 8. Rahapesu andmebüroole laekunud ja andmebüroo saadetud välispäringute arv aastail 2013–2015

3.4. JÄRELEVALVE

2015. aastal tuli rahapesu andmebüroo järelevalvetalitusel kohaneda uue olukorraga, kus põhirõhk talituse töös oli tegevuslubadega seotud menetlustel ning järelevalvemenetluste osakaal vähenes. 2015. aasta lõpus oli ettevõtjatel kokku 590 kehtivat rahapesu andmebüroo tegevusluba.

Suur saadud päringute arv näitab, et rahapesu andmebüroo aitab kaasa rahapesu tõkestamisele ja terrorismi rahastamise takistamisele mitte üksnes riigisiselt, vaid ka rahvusvahelises ulatuses.

Rahapesu andmebüroo võttis Euroopa Komisjoni tehnilise abi programmi TAIEX raames detsembris 2015 vastu Ukraina delegatsiooni, et vahetada parimat praktikat ja tutvustada Eesti kogemust riskipõhisest hindamisest ning analüüsivõimekuse ülesehitamisest rahapesu ja terrorismi rahastamise vastases võitluses. Augustis 2015 korraldas rahapesu andmebüroo Tallinnas kohtumise Ukraina ja Läti kolleegidega. Kohtumisel tutvuti vastastikuse võimekusega ning arutati omavahelist koostööd korruptsioonist tuleneva rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisel.

Rahapesu andmebüroo osales CEPOLi koordineeritavas ametnike vahetusprogrammis koostöös Portugali partnerorganisatsiooniga ning tutvustas viimaseid suundumusi ja Eesti lähenemist rahapesu ja terrorismi rahastamise vastases võitluses erinevates välisriikides korraldatud konverentsidel ja töötubades.

2015. aastal viis rahapesu andmebüroo järelevalvetalitus läbi kokku 66 järelevalvemenetlust (joonis 9). Põhirõhk järelevalves oli rahapesu andmebüroo tegevusloaga tegutsevatel ettevõtjatel. Järelevalvemenetlusi tegevuslubadega ettevõtjate juures oli kokku 50. Lisaks järelevalvele rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkes-

tamise seaduse nõuete täitmise üle teostas rahapesu andmebüroo järelevalvet ka rahvusvahelise sanktsiooni seaduse nõuete täitmise üle. Kõige enam tehti kohapealseid kontrolle pandimajades ja finantseerimisasutustes.

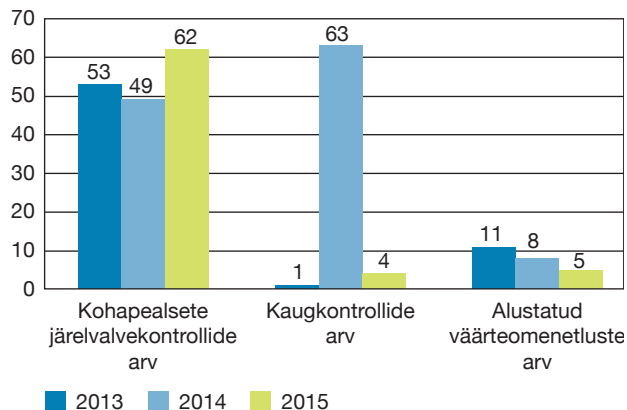
Kontrollide tulemusel alustati viiel korral väärteomenetlust ja 11 korral koostati ettekirjutus puuduste kõrvaldamiseks. Põhilised puudused rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse nõuete täitmisel olid seotud klientide isikusamasuse tuvastamisega ning andmete registreerimise ja säilitamise kohustuse täitmisega.

Järelevalvemenetluses pöörati varasemast suuremat tähelepanu kohustatud isikute teavitamisele terrorismi rahastamise tõkestamise ja rahvusvaheliste sanktsioonide täitmise kohta. Kui varasematel aastatel sai kohustatud isikutele väita, et Eesti isikukoodiga inimesed ei ole olnud seotud terrorismi rahastamisega, siis 2015. aastal tuli teadvustada, et Eestiga seotud isikuid on alust kahtlustada terrorismi rahastamises.

2016. aastal jätkatakse järelevalvemeetmete rakendamist suuremas mahus tegevusloa kohustusega ettevõtjate seas. Nende menetluste käigus pööratakse suuremat tähelepanu rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse nõuete täitmise kõrval ka rahvusvahelise sanktsiooni seaduse ning majandustegevuse seadustiku üldosa seaduse nõuete täitmisele. Samuti on kavas pöörata suuremat tähelepanu kauplejatele ja mittetulundusühingutele, kellega tehakse suuri sularahatehinguid.

Teemad, millele tuleb senisest rohkem keskenduda, on terrorismi rahastamise tõkestamine ja mitteresidentide suhtes hoolsusmeetmete kohaldamine.

JOONIS 9. Järelevalvekontrollid ja väärteomenetlused perioodil 2013–2015

TABEL 6. Rahapesu andmebüroo poolt 2015. aastal tehtud järelevalvekontrollide jagunemine kontrollitud isiku tegevusala alusel

Kontrollitud isiku tegevusala	2014	2015
Pandimajapidajad	16	34
Finantseerimisasutused	17	14
Õnnemängude korraldajad	7	8
Kauplejad	4	6
Väärismetalli ja -toodetega tegelevad isikud	8	3
Muud isikud		1
Isikud, kes teevad või vahendavad tehinguid kinnisvaraga	45	
Krediitiasutused	15	
KOKKU	112	66

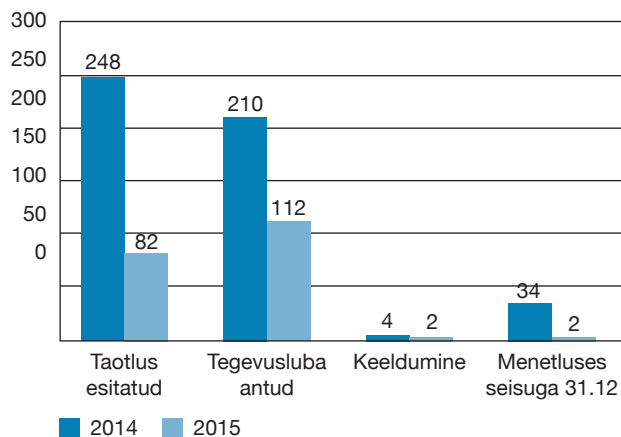
3.5. TEGEVUSLUBADE VÄLJASTAMINE

2015. aasta oli rahapesu andmebürool esimene aasta, mil tegevuslubade muutmise menetluste arv (92) ületas tegevuslubade taotluste arvu (82). Rahapesu andmebüroo andis 2015. aasta jooksul välja kokku 112 tegevusluba, millest 34 tegevusloa taotlus oli esitatud 2014. aastal. 31. detsembriks 2015 oli lahendamata kahe tegevusloa taotlus. 2015. aasta jooksul andis rahapesu andmebüroo tegevusloa 46 finantseerimisasutusele, 20 väärismetalli, vääriskivide kokkuostu või hulgi-müügiga tegelevale ettevõtjale, 20 valuutavahetajale, 17 usaldusfondide ja äriühingute teenuse pakkujale, 6 pandimajapidajale ning 3 alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkujale. 2015. aasta jooksul keeldus rahapesu andmebüroo kahele finantseerimisasutusele tegevusloa andmisest.

Tegevuslubasid taotlevate ettevõtjate hulgas paistavad silma isikud, kes ostavad või asutavad Eestis äriühingu, kuid ei alustata Eestis majandustegevust või teevad seda veebikeskkonnas. Samuti on kasvanud Eesti äriühingute arv, kus kogu ettevõtte juhatuse juhatus on väljaspool Euroopa Liitu, ennekõike Aasias. Rahapesu andmebüroo andis 2015. aastal esimese tegevusloa ettevõtjale, kelle juhatuse liige oli e-resident.

Kuna ettevõtja kohustused majandustegevuses, eelkõige majandustegevusega seotud asjaolude muutmisest teatamise kohustus, on paljudele ettevõtjatele uued, siis juhib rahapesu andmebüroo pidevalt ettevõtjate tähelepanu kohustuse täitmisele.

JOONIS 10. Tegevusloataotluse ülevaade 2014–2015

4. RAHAPESU KOHTULAHENDID 2015. AASTAL

Rahapesu andmebüroo edastatud info põhjal alustatud kriminaalmenetlustest jõudis 2015. aastal süüdimõistva kohtuotsuseni seitse kaasust, mis olid seisuga 31.12 jõustunud.

Endiselt on rahapesu alal Eestis kõige sagedasemad kohtuasjad, kus isikud mõistetakse süüdi oma pangakonto või isikut tõendavate dokumentide kurjategijate käsutusse andmise eest või kurjategijate abistamise eest välismaal toimepandud arvutikelmustest saadud raha pangast väljavõtmisel. Rahapesu andmebüroo paneb kõigile südamele, et sääraسته tegudele kaasaaitamine on rahapesus osalemine ning kriminaalkorras karistatav.

22. juunil 2015 tegi Riigikohus rahapesu tõkestamise süsteemi seisukohalt olulise lahendi 3-1-1-94-14. Kohus tõi välja, et **isiku süüditunnistamine rahapesus eeldab, et kohus tuvastab kuritegeliku tegevuse (eel-**

kuriteo) rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse (RahaPTS) § 4 lg 1 tähenduses. Niisiis kujutab eelkuritegu endast rahapesu koosseisulist tunnust, sest ilma eelkuriteota ei ole võimalik rahapesust karistus-seadustiku (KarS) § 394 lg 1 mõttes kõneleda, kuid **isiku süüditunnistamine rahapesus ei eelda varasemat jõustunud süüditunnistavat otsust** (sedasama nentis Riigikohtu kriminaalkolleeegium oma 11. aprilli 2011. aasta määruses kriminaalasjas nr 3-1-1-97-10).

Riigikohus juhtis lahendis tähelepanu sellele, et rahapesu tuvastamisel on olulise tähtsusega rahakä-sutuse eesmärk. Nimelt **peab rahapesu koosseisu realiseerimiseks vara ebaseadusliku päritolu ja selle tegeliku omaniku varjamisel olema kuritegelikul teel saadud varaga tehtavates õigustoimingutes keskne osa**. Rahapesust ei saa rääkida juhul, kui vara eba-

seadusliku päritolu ja tegeliku omaniku varjamine on varaga tehtavates toimingutes üksnes kõrvaleesmärk või -tagajärg (sedasama on öelnud Riigikohtu kriminaalkolleegium oma 27. juuni 2005. aasta otsuses kriminaalasjas nr 3-1-1-34-05, p 25). See ei tähenda, nagu välistaks varakäsutuse majanduslik sisu alati rahapesu – ka mõne tegeliku nõude täitmiseks tehtud varakäsutus võib endast kujutada rahapesu. Nii võib see olla näiteks olukorras, kus isikul on nii seadusliku kui ka kuritegeliku päritoluga raha ja ta käsutab just ebaseaduslikult saadud raha. Sellises olukorras saab KarS § 394 kontekstis üldjuhul näha varakäsutuse raskuspunkti mitte nõude täitmisel iseenesest, vaid otsustusel täita nõue puhta raha asemel musta rahaga, ja raha ebaseaduslikkuse varjamise kesket osa tuleb sellises tehingus jaatada.

Riigikohus on sedastanud, et **ainuüksi enda ärilise tegevuse varjamine teiste isikute eest ei kujuta endast veel rahapesu**. Rahapesust saab kõneleda siis, kui isik enda rolli pisedades või peites juhib teisi isikuid eksimusse RahaPTS § 4 lg 1 mõttes.

Riigikohus on jõudnud järeldusele, et KarS § 394 lg 2 p 4 koosseis neeldub KarS § 256 lg-s 1. KarS § 256 lg 1 kõrval saab isikut KarS § 394 lg 2 p 4 järgi karistada üksnes juhul, kui ta pani toime mõne KarS § 394 lg 2 p 4 koosseisule vastava teo, mis ei vasta KarS § 256 lg-le 1. Tulenevalt KarS § 5 lg-st 2 peab see tegu praegu vastama KarS § 255 lg-le 1.

KarS §-de 83¹ ja 84 alusel saab konfiskeerida ainult rahapesu kui kriminaalmenetluse esemeks oleva kuriteo tulemusel saadud vara; samuti võib kohus mõista välja rahasumma üksnes äratarvitatud kriminaaltulu asendamiseks (vt nt Riigikohtu 31. oktoobri 2013. aasta määrus kriminaalasjas nr 3-1-1-97-13, p 19). See tähendab muu hulgas, et kriminaalmenetluses ei saa konfiskeerida isikult KarS § 83¹ alusel eelkuriteoga saadud vara ega eelkuriteoga saadud vara konfiskeerimist KarS § 84 alusel asendada. **Arvutikuritegudega kui eelkuritegudega saadud vara võib aga olla rahapesu objekt ning**

selle võib konfiskeerida KarS § 83 lg 2 alusel koosmõjus KarS § 394 lg-ga 5.

Kolleegium on lahendis põhjalikult analüüsinud rahapesuga saadud vara küsimust. **Rahapesu vahetu objekt** on kuritegeliku tegevuse tagajärjel saadud vara või selle asemel saadud vara, mille tõelist olemust, päritolu, asukohta, käsutamiseviisi, ümberpaigutamist, omandiõigust või varaga seotud muid õigusi on rahapesu toimepanija varjanud või saladuses hoidnud või mida ta on muundanud, üle kandnud, omandanud, vallanud või kasutanud eesmärgiga varjata või hoida saladuses vara ebaseaduslikku päritolu või abistada kuritegelikus tegevuses osalenud isikut, et ta saaks hoiduda oma tegude õiguslikest tagajärgedest (RahaPTS § 4 lg 1). **Rahapesukuriteoga saadud varana** on aga käsitatav selline vara, mille rahapesu toimepanija on omandanud rahapesuna käsitatava tegevuse tulemusena (nt tasu kriminaaltulu muundamise eest, rahapesu käigus rahapesu objektilt teenitud intress või muu finantstulu jmt). Üldjuhul puudub alus eeldada, et rahapesukuriteo vahetuks objektiks olev vara on ühtlasi rahapesu toimepanija poolt rahapesuga saadud vara KarS § 83¹ tähenduses. Mõnel juhul võib see aga nii olla, näiteks eeskätt siis, kui rahapesu toimepanija omandab rahapesu tulemusena kogu rahapesu objektiks olnud vara (vt nt Riigikohtu määrus kriminaalasjas nr 3-1-1-97-13, p 20). Lisaks on Riigikohtu 31. oktoobri 2013. aasta määruse p-s 15 kriminaalasjas nr 3-1-1-96-13 selgitatud, et vara, mis on juba mingite teiste tegudega rahapesu objektiks muudetud, ei lakka olemast rahapesu objekt pelgalt seetõttu, et seda vara kasutati pärast rahapesu isiklikuks tarbimiseks. Seega ei mõjuta selle objektiga lisatoimingute tegemine, näiteks tarbimise suunamine, selle tulemusel saadud vara käsitamist rahapesu objektina. Niisiis on näiteks kuritegelikul teel saadud vara eest kinnistute või sõidukite omandamisel saadud vara hinnatav rahapesu objektina.

Kolleegium on nõustunud, et nende füüsiliste ja juriidiliste isikute puhul, kes said rahapesu tulemusena vara endale ja kellele ei omistata eelkuritegudele vastavate tegude toimepanemist, võib konfiskeeritava vara puhul tegemist olla ühteagu nii rahapesu objektiga kui ka rahapesuga saadud tuluga ning sel juhul on võimalik kohaldada konfiskeerimist KarS § 83¹ alusel ja ka konfiskeerimise asendamist KarS § 84 alusel, kui vara on kulutatud. Samas on kolleegium asunud seisukohale, et nende **füüsiliste isikute puhul, kes on süüdistusakti kohaselt olnud seotud eelkuritegude toimepanemisega ja samas said ka rahapesu tulemusena vara endale, ei ole tegemist rahapesuga saadud tuluga.** Olukorras, kus isik saab kuriteoga varalist kasu ja seejärel asub seda n-ö pesema, ei saa rahapesu tulemusel saadud vara pidada rahapesuga saadud kuritegelikuks tuluks, sest vara on saadud juba eelkuriteo toimepanemisega. Erandiks on olukord, kus rahapesu tulemusena vara väärtus suureneb või esialgsele varale lisandub vara muul viisil.

Tähtis on ka Tallinna ringkonnakohtu 8. aprilli 2015. aasta lahend nr 1-14-6618, kus kohus on põhjalikult selgitanud rahapesu täideviimise ja rahapesule kaasaaitamise vahet. Kohtu hinnangul **pole KarS § 394 lg 1 puhul piisav kaudse tahtluse olemasolu tuvastamine.** Kuigi ka rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu (137SE) seletuskirjas on märgitud, et eelnõu järgi võib rahapesu erinevalt eelnõu koostamise ajal kehtinud regulatsioonist toime panna ka kaudse tahtlusega, ei kinnita seda seaduse tekst. Nimelt sarnaselt varem kehtinud rahapesu ja terrorismi tõkestamise seaduse §-ga 2 näeb kehtiva seaduse § 4 lg 1 p-s 2 ette, et vara muundamine, ülekandmine, omandamine, valdamine või kasutamine on käsitatavad rahapesuna, kui need on pandud toime eesmärgiga varjata või hoida saladuses vara ebaseaduslikku päritolu või abistada kuritegelikus tegevuses osalenud isikut, et ta saaks hoiduda oma tegude õiguslikest tagajärgedest.

Nõue tuvastada eesmärk tähendab aga seda, et selles osas tuleb tuvastada kavatsetus.

Lahendataval juhul tegutses isik A (süüdistatav) menetluses tuvastamata isiku juhtnööride alusel, st see isik korraldas tehingud, mille abil vara päritolu varjati. Maakohus on ringkonnakohtu hinnangul õigesti tuvastanud selle, et tegemist oli kuritegelikku päritolu varaga ning isiku A pangakonto kasutamine oli tingitud sellest, et raha tegelikud kontrollijad ei soovinud oma nimel neid ülekandeid teha, vaid soovisid ennast nendest toimingutest distantseerida. Tuvastatud oli ka see, et isiku A tegevus objektiivselt aitas talle juhtnööre andnud isikutel raha kuritegelikku päritolu varjata, tänu talle katkes kuriteoga saadud rahaliste vahendite side eelkuriteoga. Ringkonnakohtu hinnangul nõustus maakohutuga selles, et isik A vähemalt pidas võimalikuks, et tema kontole kantud rahasumma puhul võib tegemist olla kuritegelikku päritolu varaga ning tema pangakonto kasutamine oli tingitud sellest, et raha tegelikud kontrollijad ei soovinud oma nimel neid ülekandeid teha, ning aktsepteeris seda. Selliselt tegutsedes osutas isik A kohtu hinnangul tahtlikult füüsilist kaasabi teise isiku tahtlikule õigusvastasele teole, st isiku A puhul oli tegemist **rahapesule kaasaaitajaga** ning tema tegu tuleb kvalifitseerida KarS § 22 lg 3 - § 394 lg 1 järgi.

Kuigi vaadeldavais kohtulahendis on kohtupraktika lahendanud rahapesukuriteo koosseisu ja tõendamiskoormuse kohta mitmed seni lahtised küsimused, ei ole praegu neis küsimustes veel täielikku selgust. Praktikas esineb (põhiliselt küberkuritegude puhul) olukordi, kus kriminaalmenetlusest ning ka kohtu hinnangust jäävad erinevatel põhjustel välja tehingud, mille puhul ei ole kahtlust varade kuritegelikus päritolus. Selliseks juhuks on seaduseandja sätestanud RahaPTS § 40 lg 7 kaudu halduskonfiskeerimise, mis aga Riigikohtu seisukohade järgi (halduskolleegiumi lahendid 3-3-1-22-12, 3-3-1-76-13, 3-3-1-77-13) ei toimi ning vara jääb kurjategijatele või nende värvatud variisikutele.

4.1. HALDUSKOHTUMENETLUSED

2015. aasta alguses oli menetluses 13 kaebust rahapesu andmebüroo haldustoimingute peale ja neli rahapesu andmebüroo taotlust halduskohtule. Aasta jooksul lisandus veel kaks kaebust rahapesu andmebüroo haldustoimingute peale. Eelnimetatud kolme taotluse menetlemise on kohus peatanud, ühe menetlemine jõudis 2015. aasta lõpuks Riigikohtusse. Aasta jooksul leidis lõpliku lahenduse seitse kaebust, kus kahel juhul rahuldati kaebus osaliselt ning neljal juhul tehti otsus riigi kahjuks. Viimaste puhul oli tegemist valehinnanguga andmebüroo rahvusvaheliste kohustuste

ning kohtumenetluse põhimõtete vahekorra kohta ühe kontrolltoimiku raames. Seega jäi halduskohtus aasta lõpuks lahenduseta kaheksa kaebust ning neli taotlust.

Riigikohus leidis, et RahaPTS § 40 lg-s 7 sätestatud võimalus kanda vara riigi omandisse ei ole põhiseadusega vastuolus. 2015. aastal suurt avalikku huvi pakkunud küsimus krüptovaluuta regulatsioonidest – kas krüptoraha on alternatiivne maksevahend RahaPTS mõttes – on saanud aastaraamatu ilmumise ajaks Riigikohtust positiivse vastuse.

5. RAHAPESUSKEEMID

Tutvustame 2015. aastal rahapesu andmebüroo analüüsitud rahapesuskeeme. Kuhugi ei ole kadunud ka tava-pärased *phishing*-skeemid ja „armastus internetis“, mille eest rahapesu andmebüroo jätkuvalt inimesi hoiatab. Nendest skeemidest oli pikemalt juttu rahapesu and-

mebüroo aastaraamatus 2014. Juhime tähelepanu, et internetis oma andmete avaldamine ja eriti finantsandmete jagamine peaks olema väga hoolikalt läbi mõeldud, et kurjategijail ei tekiks võimalust pettust toime panna.

5.1. ARVUTIKELMUSTEGA SEOTUD RAHAPESUSKEEMID

2015. aastal jätkus Paypali ja TrustPay kaudu arvutikelmuste teel saadud kuritegeliku vara peitmine ja liigutamine. Toimepandud arvutikelmuse ja sellele järgneva rahapesu toimepanemise viisid oli järgmised.

1. Varastatud raha ja/või Wells Fargo panga varastatud kontodega luuakse näilised USA PayPali kontod. Näilistelt USA PayPali kontodelt tehakse panga ülekandeid (Wells Fargo panga varastatud kontodelt) või PayPali Buyer krediitmaksleid Eesti Pay-

Pali kontodele. Eesti PayPali kontodelt kantakse raha TrustPay'le, kust kantakse edasi Eesti pangakontole ning võetakse üldjuhul sularahas välja.

2. Austraalia ja USA krediitkaartidelt varastatud raha ning Austraalia, USA ja Suurbritannia ülevõetud (*spoofed*) PayPali kontodelt varastatud raha kantakse reeglina TrustPay kaudu taas Eesti pangakontodele ning võetakse üldjuhul sularahas välja. Mõne Eesti PayPali konto, mida eelnimetatud raha edasikand-

miseks kasutatakse, on kurjategijad üle võtnud. Enamik selle skeemiga seotud PayPal kontosid on kurjategijate loodud.

3. Mõnel juhul on kurjategijad näiliselt müünud *bitcoin*'e, elektroonikat või hinnalisi kelli, mida nad kunagi ostjale kohale ei toimetanud, kuid saadud raha kanti kas krediitkaartidele (ja sealtkaudu pangakontodele) või TrustPay kaudu pangakontodele. Eelmainitud olematu kauba müüjatel olid enamasti

Eesti PayPal kontod, kuid kasutati ka Saksamaa, Küprose, Sloveenia, Saudi Araabia, Türgi, Araabia Ühendemiraatide, Leedu ja Läti PayPal kontosid. Mõnel juhul ostsid kurjategijad varastatud raha eest internetist kaupa ning toimetasid selle kas Eestisse, Venemaale või teatud juhtudel (eriti just ostude puhul USAst) kasutasid USAs asuvaid kauba edasisaatmisteenus osutavaid ettevõtteid.

5.2. VALEIDENTITEEDIGA ARVED JA RAHAPESU

2015. aastal ilmnenu uue skeemina märkas rahapesu andmebüroo juhtumeid, kus küberkurjategijad võtsid oma kontrolli alla omavahelise äriiga seotud kahe äriühingu meilivahetuse. Kogutud info alusel esitasid kurjategijad ühele äriühingutest näiliselt teise poole arve reaalse äritehingu eest, kuid raha paluti kanda tavalisest erinevale pangakontole. Tehing paluti sooritada võimalikult kiiresti, esitades selle kohta ka usutava põhjenduse. Maksjat kiirustati tehingut tegema lisaks

meilidele ka telefoni teel valeidentiteeti kasutades. Enamikul möödunud aastal kindlakstehtud juhtumitest jõudis sellisel moel teiste riikide ohvritelt väljapetud raha Eesti pankade kontodele. Ühel juhul oli ohvriks Eesti ärimees, kelle äripartneri asukoht oli Hiinas. Kuna rahapesu andmebürool õnnestus enamikul juhtudel kogu raha üles leida ning kurjategijate eesmärk ei realiseerunud, võib loota, et Eestis säärase skeemide kasutamine lõpeb.

5.3. SUURENENUD TERRORISMOHT JA STRATEEGILISE KAUBA VAHENDAMISE NÕUETE RIKKUMINE

2015. aastal järsult suurenenud terrorismiohu olukorras on vaja jälgida ka strateegilise kauba, sealhulgas relvade, vahendamise nõuete täitmist. Vastasel juhul võib kergesti ületada piiri, kus seaduslik tegevus muutub kriminaalkorras karistatavaks teoks ning kogu tegevuse tagajärjeks võib olla juhtum, mil relvade tegelikku saajat ega ka relvade eest makstava raha päritolu ei ole võimalik tuvastada. Rahapesu andmebüroole on teatavaks saanud juhtum, kus Eesti ettevõtte, kellel oli küll registreering, kuid mitte nõutav luba, vahendas relvi terrorismiohuga riigi naaberriiki.

Lisaks on rahapesu andmebüroo tuvastanud juhtumeid, kus nii Eesti kui ka välisriigi äriühingute Eestis avatud arvelduskontodele laekub raha kas strateegilise või militaarkauba eest (kahetise kasutusega kaup), mille puhul ei ole üheselt selge, kas seda kaupa vahendades või müües tuleks tegevus registreerida ning taotleda tehingu litsentsi. Niisuguste juhtumite korral on rahapesu andmebüroo otsustanud iga tegevuse puhul eraldi, kas tegevus kuulub strateegilise kaubaga tegelemise alla.

Vähenenud turvalisuse tõttu on suurenenud nende isikute hulk, kelle toetamiseks on loodud erine-

vaid heategevusorganisatsioonid ning abistamisfondid. Nende varjus on võimalik raha koguda ka mitte nii üllastel eesmärkidel või toetada rahaga lausa terroriste. Sestap on vaja tähelepanelik olla erinevatele nn heategevusorganisatsioonidele raha annetades või selliselt esitletud raha erinevate riikide vahel vahendades. Tuleb endale selgeks teha, millega konkreetne organisatsioon tegeleb, et ei tekiks olukorda, kus näiliselt heategevuseks kogutava rahaga toetatakse hoopis terroristlike rühmitusi.

Terroristliku Islamivabariigi aktiivistumise tulemusel nii terroriaktide kui ka värbamistegevuse osas on

sagenenud juhtumid, kus üksikisikud või perekonnad Euroopas, sealhulgas Eestis, langevad nende propagandategevuse ohvriteks ning siirduvad Süüriasse, et ühineda terroristidega. Samas leidub inimesi ja organisatsioone, kes koguvad väidetavalt humaansetel kaalutlustel raha või abistavad otse lahkujaid, lahkunuid või nende siia jäänud pereliikmeid. Hoiatame kõiki inimesi, et igasugust materiaalist abi, raha kogumist selle abi eesmärgil terroristidega ühinenud isikutele või nende pereliikmetele ükskõik mis kaalutlustel käsitletakse karistusseadustiku järgi üldjuhul terrorismi rahastamisena ning karistatakse karmilt.

5.4. EESTIS REGISTREERITUD ETTEVÖTETE KASUTAMINE NN *OFF-SHORE* ETTEVÖTETENA

Võimalust Eestis kergelt ettevõtet luua on hakatud üha rohkem kasutama selleks, et eri riikide vahel raha kiiresti üle kanda, st Eestist on saamas mugav transiidimaa ka nn musta raha jaoks. Loodud on ettevõtteid, kus ettevõtte esindaja on välisriigi kodanik ning Eestis asub üksnes dokumentide kättesaaja, kes ei ole sisuliselt seotud ettevõtte majandustegevusega. Tihti on nende ettevõtete omanikuks *off-shore* ettevõtte või mõne Küprose usaldusühingu töötaja. Ettevõtte majandustegevus koosnebki tihti pelgalt eri riikide vahel raha kiirest ülekandmisest, ilma et selleks oleks reaalset majanduslikku

põhjust. Raha päritolu varjatakse üldiste kaubavahetus- või laenulepingutega või kokkuleppeliste tsiviilkohtu otsustega. Olles teadmata päritolu raha transiidiriigiks, on suur oht, et Eesti finantssüsteemi kasutatakse ka kuritegeliku vara liigutamiseks ning rahapesuks. Seepärast peaksid krediidi- ja finantseerimisasutused käsitlema Eestis registreeritud ettevõtteid, kelle puhul ei ole märgata majandustegevust Eestis ning kelle omanikud ei ole residendid, võrdväärselt mitteresidentidest juriidiliste isikutega, kelle puhul peaks rakendama tugevdatud hooldsusmeetmeid.

5.5. MUUD TÄHELEPANEKUD

Rahapesu andmebüroo juhivad tähelepanu ettevõtetele, kelle põhitegevuseks on kontole saabunud raha maksevahendusteenus pakkuvate isikute juures sularahaks vahetamine. Tihtipeale on niisuguse raha tegelik päritolu neile teadmata, kuna isikud tegelevad sellega

üldjuhul teenusepakkujatena. Samuti võib teatud juhtudel selliste ettevõtete tegevust pidada finantsteenuse pakkumiseks, millele oleks vaja tegevusluba. Sageli kasutavad kurjategijad sääraseid ettevõtteid ära maksu- pektuste ning rahapesu toimepanemiseks.

6. RAHVUSVAHELISED FINANTSSANKTSIOONID

Rahapesu andmebüroo on pädevaks asutuseks rahvusvaheliste finantssanktsioonide rakendamise osas Eesti Vabariigis.

2015. aasta muudatustest finantssanktsioonide valdkonnas toome välja Eesti kontekstis kaks olulisemat: nimelt jätkas Euroopa Liit Ukraina olukorraga seotud sanktsioonide pikendamist pooleaastaste sammude kaupa ning lõpetas Valgevene vastu kehtestatud sanktsioonirežiimis 170 füüsilise isiku ning kolme üksuse suhtes kehtestatud finantssanktsioonid (otsus selle kohta jõustus 2016. aasta veebruaris).

Rahapesu andmebüroole edastati 2015. aastal 15 teatist kahtlusega rahvusvahelise finantssanktsiooni rakendamise vajadusest. 2014. aastal edastati samasisulisi teatisi 21-l ning 2013. aastal 9-l korral.

2015. aastal viis rahapesu andmebüroo läbi ühe järelevalvemenetluse rahvusvahelise sanktsiooni seaduse nõuete täitmise üle makseteenust pakkuvas finantseerimisasutuses. Kontrolli käigus külastati mitut ettevõtte teenuse pakkumise kohta tutvumaks sealsete tööprotseduuridega rahvusvahelise sanktsiooni seaduse nõuete täitmisel ning samuti kohtuti ettevõtte vastutavate isikutega rahvusvahelise finantssanktsiooni rakendamisel.

Järelevalve tulemusel leiti makseteenuse pakkumisel teatud vajakajäämisi rahvusvahelise finantssanktsiooni rakendamise tagamiseks, mida ettevõtte juhtkond kohekselt ka likvideerima asus.

2015. aastal esines ka üks rahvusvahelise finantssanktsiooni rakendamiseks varade külmutamise juhtum. Krediidiasutuses avas arvelduskonto Venemaal asutatud juriidiline isik Rossija Segodnja. Meediaettevõtte Rossija Segodnja juhiks on Dmitri Kiselev, kelle Euroopa Liidu Nõukogu on allutanud rahvusvaheliste finantssanktsioonidele. Kuivõrd Rossija Segodnja ise otseselt sanktsioneeritud isikuks ei ole, tuli sanktsiooni rakendamiseks hinnata, kas tegemist võib olla D. Kiselevi kontrolli all oleva isikuga. Krediidiasutus rakendas ettevõtte arvelduskonto suhtes rahvusvahelise finantssanktsiooni meedet vara külmutamisena ning rahapesu andmebüroo andis rahvusvahelise sanktsiooni seaduse § 18 lg 3 p-s 4 sätestatud kohustuse alusel hinnangu, et tegemist on õiguspäraselt võetud meetmega. Rahapesu andmebüroo on sanktsioneeritud ettevõtte esindajatega ka mitu korda kontaktis olnud, sh selgitanud neile õiguslikke võimalusi varade külmutamise vaidlustamiseks.

7. ETTEVAATAVALT AASTASSE 2016

2016. aasta tuleb huvitav mitmes mõttes. Vaja on aktiivselt hakata välja töötama rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse muudatusi. Selle protsessiga kaasneb mõistagi aktiivne diskussioon, kuna nii Euroopa Liidu uus rahapesu tõkestamise direktiiv kui ka e-residentsus ja digiteenuste arengut käsitlevad teemad toovad kaasa uusi väljakutseid. Praeguses seaduses on kitsaskohti, mis tuleb lahendada. Näiteks on üks probleeme peremehele vara riigituludesse kandmine (RahaPTS § 40 lg 7), mis praeguste kohtulahendite valguses ei ole praktikas enamikul juhtudest rakendatav. Samuti on vaja lahendada küsimus, kas ja kuidas muuta seadust, et prokuröride tõendamiskoormus vara kuritegeliku päritolu asjus ei oleks rahapesu kaasustes nii suur, kui kohtunikud seda oma lahendites seni on nõudnud.

2015. aasta näitas, et kuigi Eestis on otsene terrorismioht väike, on terrorismiga otseselt seonduv terrorismi rahastamine meilgi realselt olemas. Kindlasti on vaja tõhustada selle valdkonnaga kokkupuutuvate ametkondade ning ka rahvusvahelist koostööd. Tihti seadusliku päritoluga ja väikestes summasdes toimuv terrorismi rahastamise kahtlusega tehingute tuvasta-

mine on nii erasektori kui ka rahapesu andmebüroo jaoks tõsine väljakutse.

Rahapesu skeemides jätkub tõenäoliselt küberkuritegudega seonduva raha liikumine Eesti finantssüsteemi kaudu ning seda tuleb tuvastada ja tõkestada. Transiidikanaliks olemise risk on endiselt ka idasuunalise teadmata taustaga raha liikumises. Riigisestest trendidest jätkuvad ilmselt maksukuritegudega seonduvad raha „keerutamised“ ja ebaseaduslik majandustegevus. Viimane võib muutuda eriti aktuaalseks, sest enamik laenuandjaid ja vahendajaid peab taotlema edaspidi tegutsemiseks Finantsinspektsiooni litsentsi, kus tehakse ka isikute sobivuse ehk nn *fit & proper* hindamine. Kõik tänapäeval selles valdkonnas tegutsevad ettevõtted ei pruugi tegevusluba saada ning osa sellest sektorist võib n-ö pöranda alla kolida.

Hea meel on tõdeda, et Eesti rahapesu tõkestamise süsteemi on seni hinnatud väga kõrgelt. Loodetavasti jätkame samamoodi ja suudame pidevalt muutuv maailmas reageerida kiirelt, hoides tasakaalu ühelt poolt arengu ja innovatsiooni ning teiselt poolt riskide maandamisega seonduvate meetmete vahel.